

ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ ՏՐԱՄԱԴՐՎԵԼԻՔ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ԿԱՌՈՒՑԱԿԱՐԳԻ ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄԸ ՀՀ-Ի ՀԱՄԱՐ

Հեղինակ Հախվերդյան

ԵՊՀ քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի դասախոս,

ԵՊՀ Էկոլոգիական իրավունքի գիտատեսուցման կենտրոնի կրտսեր գիտաշխատող

Էկոլոգիական ապահովագրության՝ որպես շրջակա միջավայրի պահպանության գործիքի հիմնական գործառույթներն են վնասի կանխարգելումը (որպես ռիսկերի կառավարման բաղադրիչ) և ապահովագրական դեպքի հետևանքով վնաս կրած անձանց հատուցում տրամադրելը: Գաղտնիք չէ, սակայն, որ կանխարգելման խնդիրն ապահովագրության շրջանակներում օբյեկտիվորեն նվազ ուշադրության է արժանանում, և առավելապես շեշտադրվում է վնաս կրած անձանց պատշաճ հատուցում տրամադրելու հարցը: Այս մոտեցումն է դրսևորվում նաև գիտական աղբյուրներում, քանի որ ապահովագրության մեխանիզմը, ըստ էության, ամբողջ ծավալով սկսում է գործել ապահովագրական դեպքի վրա հասնելու պարագայում:

Ապահովագրական հատուցման կառուցակարգը քննարկելիս պետք է նկատի ունենալ այն ճշմարտությունը, որ հատուցման արդյունավետությունը չի կարող գնահատվել՝ հիմք ընդունելով միայն տրամադրվող հատուցման չափը, այլ պետք է հաշվի առնել նաև ապահովագրական տվյալ ծածկույթի շրջանակներում ընդգրկվող վնասները և դրանց առանձնահատկությունները: Այս առնչությամբ դժվար է չհամաձայնել այն դիրքորոշման հետ, որ էկոլոգիական ապահովագրության դեպքում հատուցման ենթակա վնասների ընդլայնման միտումն անհրաժեշտաբար հանգեցնում է հատուցման ենթակա գումարների մեծացման¹, ինչը իր հերթին պետք է արադարացված լինի հատուցման հստակ կառուցակարգի գործառնամբ:

Էկոլոգիական ապահովագրության պոլիսները, որպես ընդհանուր կանոն, հնարավորություն են տալիս հատուցելու ոչ միայն վթարային աղտոտման, այլ նաև բացասական ազդեցությունների տևական կուտակման հետևանքով շրջակա միջավայրին պատճառված վնասները: Բացի այդ, ապահովագրական պոլիսի գործողության ընթացքում հատուցվում են մարդկանց կյանքին և առողջությանը, ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց գույքին պատճառված վնասները, որոնք առաջ են եկել շրջակա միջավայրի վրա բացասական ներգործության հետևանքով²: Այնուամենայնիվ պետք է նշել, որ ներկայումս գոյություն չունի նշված վնասների համալիր հաշվարկման միասնական մեթոդիկա, թեև որոշ երկրներում այդպիսիք մշակելու փորձեր արվում են: Հիմնական դժվարությունն այն է, որ քննարկվող դեպքերում վնասների ի հայտ գալը հստակ սահմանափակված չէ ժամանակով և աշխարհագրական

¹ St' u Hui, W. Recent Developments in the EU Marine Oil Pollution Regime // Prevention and Compensation of Marine Pollution Damage: Recent Developments in Europe, China and the U.S.A. Kluwer Law International, 2006, N 1-23, 21-2, էջ 13:

² St' u Заключительный технический отчет. Блок деятельности 13. Экологическая ответственность и экологическое страхование. - М. : апрель 2008, июль 2009, էջ 65:

տարածքով¹:

Թեև էկոլոգիական ապահովագրության շրջանակներում դիտարկվող վնասներն ամենատարբեր դրսևորումներ կարող են ունենալ, գիտության մեջ նշակվել է դրանց որոշակի դասակարգում, որի չափանիշը ապահովագրական դեպքի հետևանքով բացասական ներգործության ենթակա օբյեկտներն են: Եվ այսպես, ըստ նշված դասակարգման՝ վնասների տեսակներն են.

1. *էկոլոգիական*, որն արտահայտվում է շրջակա միջավայրի և դրա առանձին տարրերի աղտոտմամբ, սպառմամբ, որակական և քանակական բացասական փոփոխություններով, ինչպես նաև վնասակար ֆիզիկական ներգործություններով,

2. *մարդկային*, այսինքն՝ մահ, առողջությանը պատճառված ֆիզիոլոգիական կամ գենետիկական վնաս,

3. *գույքային*, որը դրսևորվում է ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց սեփականությանը պատճառված վնասի ձևով (ոչնչացում, վատթարացում, արժեքի նվազում և այլն):

Գտնում ենք, որ վերոգրյալ դասակարգումը մեթոդապես ճիշտ է արտացոլում էկոլոգիական ապահովագրության շրջանակներում դիտարկվող ապահովագրական դեպքերը վրա հասնելիս հնարավոր վնասների կառուցվածքը: Հետևաբար, հենց այս դասակարգումն ենք հիմք ընդունել ապահովագրական հատուցման կառուցակարգի առանձնահատկությունները դիտարկելիս:

Ապահովագրական հատուցումը շրջակա միջավայրին պատճառված վնասի դեպքում: Հաշվի առնելով էկոլոգիական վնասի առանձնահատկությունները և այն իրողությունը, որ ոչ միշտ է հնարավոր վերականգնել այն, կարևոր ենք համարում համասեռ հատուցում նախատեսելու փոխարեն որդեգրել այնպիսի մոտեցում, որը թույլ կտա ապահովագրական ծածկույթի սահմաններում առանձնացնել հատուցման հետևյալ տեսակները.

1. *Առաջնային հատուցում*, որն ուղղված է շրջակա միջավայրի և դրա տարրերի վիճակը բարելավելուն՝ վերադարձնելով այն ապահովագրական դեպքին նախորդած վիճակին: Այս առնչությամբ կարևոր է, որ ապահովագրական պոլիս ձեռք բերելիս ամրագրել հնարավոր ազդեցության ենթակա տարածքում շրջակա միջավայրի և դրա տարրերի վիճակը, ներառյալ՝ կենդանական և բուսական աշխարհը, բնական օբյեկտները և համալիրները²: Կարևոր է պատշաճ մոնիտորինգի իրականացումը:

Այդուհանդերձ, շրջակա միջավայրի նախնական որակի վերականգնումը ոչ միշտ է հնարավոր. հաճախ շրջակա միջավայրի և դրա առանձին տարրերի փոփոխություններն անդառնալի են լինում, ուստի այս պարագայում անհրաժեշտություն է առաջանում այլ եղանակով վերականգնել վնասները:

2. *Փոխարինող հատուցում*. սա հենց այն տեսակն է, որը կիրառելի է առաջինի անհնարինության դեպքում: Օրինակ, հրդեհից այրված անտառի վերականգնումն անհնար է, և փոխարինող հատուցումն ուղղված կլինի նոր անտառ հիմնելուն:

3. *Լրացնող հատուցում*, որն ուղղված է մինչև բնական միջավայրի նախկին վիճակի վերականգնման կամ փոխարինող աշխատանքների կատարման ավարտը կրած վնասները ծածկելուն:

¹ Տե՛ս Шинкаренко И. Э. Страхование ответственности: справочник. 2-е изд., испр. и доп. – М.: Аникл, 2006, էջ 291:

² Տե՛ս Wayne Harrington, Dorothée Prunier. A guide to environmental liability in Europe. 2011, էջ 16:

Մեր կողմից առաջարկվող վերոգրյալ բաժանումն ունի ինչպես տեսական, այնպես էլ կիրառական նշանակություն: Այն հնարավորություն կտա յուրաքանչյուր դեպքի առանձնահատկություններից ելնելով՝ ապահովագրական ծածկույթի սահմաններում որոշել հատուցման առանձին տեսակների համար նախատեսված գումարների համամասնությունը և մշակել ռիսկերի կառավարման արդյունավետ ծրագիր: Իհարկե, հաճախ հատուցման նշված տեսակները, կախված պատճառված վնասի մասշտաբներից և բնույթից, կարող են կիրառվել զուգահեռաբար:

Ապահովագրական հատուցումը մարդու կյանքին և առողջությանը պատճառված վնասի դեպքում: Մարդու կյանքը և առողջությունը բարձրագույն արժեքներ են, և դրանց պատշաճ պաշտպանությունը նաև էկոլոգիական ապահովագրության համատեքստում արժանի է հատուկ ուշադրության: Ստորև ներկայացվող դիտարկումների հիմքում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի¹ 60-րդ գլխի համապատասխան կանոններն են, որոնք դիտարկվում են ապահովագրական հատուցում տրամադրելու լույսի ներքո:

Ինչպես իրավացիորեն նկատում է Գ.Հ. Բեքմեյանը, կյանքը և առողջությունը՝ որպես արժեքներ, անվերականգնելի են, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ առողջությունը հնարավոր է վերականգնել բժշկական միջամտության շնորհիվ²: Շրջակա միջավայրի անբարենպաստ պայմանների ներգործության արդյունքում առողջությանը պատճառված վնասը կարող է արտահայտվել օրգանիզմի կենսական և կեսաբանական գործառնությունների լրիվ կամ մասնակի կորստի ձևով: Անբարենպաստ պայմանների ներքո պետք է հասկանալ էկոլոգիապես վնասակար յուրաքանչյուր ներգործություն, այդ թվում՝ քիմիական և ռադիոակտիվ աղտոտվածություն, աղմուկ, թրթռում, մագնիսական դաշտերի ազդեցություն, ֆիզիկական և կենսաբանական այլ վնասակար ազդեցություններ:

Կարծում ենք՝ ավելորդ է քննարկման առարկա դարձնել էկոլոգիական ապահովագրության շրջանակներում կյանքին և առողջությանը պատճառված վնասի **լրիվ ծավալով** հատուցման սկզբունքն այն պարզ պատճառով, որ ապահովագրությունը՝ որպես քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության ինստիտուտի համեմատությամբ իրավունքների պաշտպանության առավել հուսալի մեխանիզմ, որևէ պարագայում չի կարող առաջարկել նվազ բարենպաստ պայմաններ: Այս առնչությամբ կարևոր է նկատի ունենալ նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի³ 1084-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված սկզբունքային պայմանը, որի համաձայն՝ տուժողի կյանքին կամ առողջությանը պատճառված վնասի հատուցման գումարը կյանքի թանկացման դեպքում, օրենքով սահմանված կարգով, ենթակա է ինդեքսավորման: Այս մոտեցման արտացոլումն էկոլոգիական ապահովագրության հարաբերություններում թույլ կտա տևական ժամանակի ընթացքում երաշխավորել տրամադրվող հատուցման համարժեքությունը կյանքի պայմաններին: Այս ամենի հետ միասին պետք է նշել, որ հատուցման ենթակա են միայն այն վնասները, որոնք կարող են ստանալ դրամական արտահայտություն: Իսկ գիտության զարգացման ներկայիս մակարդակը նման հնարավորություն չի ընձեռում բոլոր տեսակի վնասների, օրի-

¹ Ընդունվել է 05. 05. 1998թ. , ուժի մեջ է մտել 01. 01. 1999թ. , ՀՀՊՏ 1998. 08. 10/17(50):

² Տե՛ս **Բեքմեյան Գ. Հ.**, Անձի կյանքին կամ առողջությանը պատճառված վնասի հատուցումը: Եր.: Երևանի համալս. հրատ. , 2004, էջ 68:

³ Ընդունվել է 05. 05. 1998թ. , ուժի մեջ է մտել 01. 01. 1999թ. , ՀՀՊՏ 1998. 08. 10/17(50):

նակ՝ մարդու գենետիկ հատկանիշների փոփոխության համար¹:

Առողջությանը պատճառված վնասն է. Արաշինը դասակարգում է հետևյալ տեսակների.

1. վնասվածք,
2. մասնագիտական հիվանդություն,
3. առողջության այլ քայքայում²:

Էկոլոգիական ապահովագրության շրջանակներում, բնականաբար, մասնագիտական հիվանդությունների հարցը վերաբերելի չէ: Մյուս երկու դեպքում հատուցման վերականգնողական գործառույթն արտահայտվում է նյութական վնասների փոխհատուցմամբ, որոնք առաջացել են ոչ նյութական բարիքներին վնաս պատճառվելու հետևանքով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի³ 1078-րդ հոդվածը սահմանում է, որ քաղաքացուն հաշմություն կամ նրա առողջությանն այլ վնաս պատճառելու դեպքում հատուցման ենթակա են տուժողի կորցրած աշխատավարձը, եկամուտը, որը նա ստանում էր կամ կարող էր ստանալ, ինչպես նաև առողջության քայքայման հետևանքով ծագած լրացուցիչ ծախսերը՝ ներառյալ բուժվելու, լրացուցիչ սննդի, դեղամիջոցներ ձեռք բերելու, պրոթեզավորման, կողմնակի խնամքի, առողջարանական բուժման, հատուկ տրանսպորտային միջոցներ ձեռք բերելու ծախսերը, եթե պարզվել է, որ տուժողն ունի օգնության ու խնամքի նման տեսակների կարիք և չունի դրանք անվճար ստանալու իրավունք: Իսկ նշված հարցերի պատասխաններն ստացվում են բժշկասոցիալական փորձաքննությամբ, որը կարող է իրականացվել տուժողի, դատարանի, դատախազության և իրավապահ այլ մարմինների նախաձեռնությամբ:

ՀՀ քաղ. օր. 1078-րդ հոդվածն ամրագրում է, որ տուժողն իրավունք ունի ստանալ կորցրած աշխատավարձի կամ եկամտի հատուցում: Այստեղ կարևորվում է այն հանգամանքը, թե ինչ սկզբունքով է հաշվարկվում փոխհատուցման ենթակա կորցրած աշխատավարձի չափը: Համաձայն ՀՀ քաղ. օր. 1079-րդ հոդվածի՝ կորցրած աշխատավարձի (եկամտի) հատուցման ենթակա չափը որոշվում է միջին աշխատավարձից (եկամտից), որը նա ստացել է մինչև հաշմությունը կամ առողջության այլ վնասվածքը կամ աշխատունակության կորուստը: Այդ տոկոսները որոշվում են տուժողի մասնագիտական աշխատունակության կորստի, իսկ մասնագիտական աշխատունակության բացակայության դեպքում՝ ընդհանուր աշխատունակության կորստի աստիճանին համապատասխան: Այս առնչությամբ անձի իրավունքների լիարժեք պաշտպանության տեսանկյունից արժեքավոր մոտեցում է արտահայտում Մ. Շիմինովան. մասնագիտական աշխատունակության մասնակի կորստի դեպքում պետք է հաշվարկվի միայն մասնագիտական աշխատունակության կորստի աստիճանը և ոչ ընդհանուրը, որևէ կարող է վնասված լինել⁴: Առողջության քայքայման դեպքում աշխատունակության կորուստը կարող է լինել մշտական և ժամանակավոր, լրիվ կամ մասնակի⁵, և յուրաքանչյուր դեպքում ապահովագրական հատուցումը պետք է համապատասխանի անհրաժեշտ ծախսերի ծավալին:

Վերոհիշյալ ծախսերի հատուցման գումարները կարող են հատկացվել նաև ա-

¹ Տե՛ս Шинкаренко И.Э. նշվ. աշխ., էջ 292:

² Տե՛ս Абашин Э., Возмещение вреда. –М.: 2000, էջ 37:

³ Ընդունվել է 05.05.1998թ., ուժի մեջ է մտել 01.01.1999թ., ՀՀՊՏ 1998.08.10/17(50):

⁴ Տե՛ս Шиминова М., Возмещение вреда причиненного здоровью. –М.: 1972, էջ 62:

⁵ Տե՛ս Абашин Э., նշվ. աշխ., էջ 40:

պագա ժամանակի համար՝ բժշկական փորձաքննության հիման վրա որոշվող ժամկետների շրջանակներում, ինչպես նաև համապատասխան ծառայությունների և գույքի արժեքի նախապես վճարման անհրաժեշտության դեպքում՝ ներառյալ ուղեգրերի ձեռքբերումը, տրանսպորտային հատուկ միջոցներով ուղևորությունները և այլն: Ցավոք, ներկայումս ՀՀ-ում ընդունված չէ որևէ նորմատիվ ակտ, որը կկարգավորեր կյանքին և առողջությանը պատճառված վնասի հատուցման կարգի առավել մանրամասն դրույթներ, մասնավորապես՝ ո՞ր պահից պետք է սկսվի վնասի հատուցումը, ի՞նչ կարգով պետք է վճարվեն այդ գումարները և այլն¹: Այս առումով արժեքավոր կարող է լինել ԽՍՀՄ փորձը, մասնավորապես՝ 1984 թ. ընդունված վնասի հատուցման կանոնները, որը վերլուծելիս Ս. Ե. Դոնցովը և Վ. Վ. Գլյանցևը ուշադրության են արժանացնում հետևյալ մոտեցումը. տուժած աշխատողներին և ծառայողներին հատուցում է տրամադրվում այն օրվանից, երբ նրանք աշխատանքային վնասի հետևանքով զրկվել են իրենց աշխատավարձից² (սա, ըստ էության, հենց վնասը պատճառվելու պահն է, և տրամադրվող հատուցումը պետք է հաշվարկվի հենց այդ ժամանակվանից սկսած):

Այն դեպքում, երբ ապահովագրական դեպքի հետևանքով արձանագրվել է մահ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի³ 1081-րդ հոդվածի տրամաբանությամբ, հատուցում ստանալու իրավունք կվերապահվի հետևյալ անձանց՝ հիմք ընդունելով կերակրողին կորցնելու փաստը.

1. անչափահասներին՝ մինչև նրանց 18 տարեկան դառնալը,

2. 18 տարեկանից բարձր տարիքի սովորողներին՝ մինչև ցերեկային ուսուցման ձևով ուսումնական հաստատությունում ուսման ավարտը, սակայն ոչ ավելի, քան մինչև 23 տարեկան դառնալը,

3. 55 տարեկանից մեծ կանանց և 60 տարեկանից մեծ տղամարդկանց՝ ցմահ,

4. հաշմանդամներին հաշմանդամության ժամանակ,

5. ծնողներից մեկին, ամուսնուն կամ ընտանիքի այլ անդամին, որն զբաղված է մահացածի խնամքի տակ գտնվող նրա երեխաների, թոռների, եղբայրների և քույրերի խնամքով՝ մինչև վերջիններիս տանջորս տարեկան դառնալը:

Հատուցման ենթակա են նաև մահացածի հուղարկավորության հետ կապված ծախսերը, որոնք տրվում են դրանք կատարած անձանց:

Վերոգրյալ կանոնները կազմում են ՀՀ քաղաքացիական օրենսդրությամբ անձի կյանքին և առողջության պատճառված վնասի հատուցման ինստիտուտի հիմքը, և էկոլոգիական ապահովագրության պարտադիր ձևի համատեքստում դրանց լրիվ ծավալով ապահովումը պետք է լինի անվիճելի պայման: Ինչ վերաբերում է կամավոր ապահովագրությանը, ապա այստեղ ապահովադիրն ազատ պետք է լինի որոշակի ընդհանուր սկզբունքների հետևելով՝ իր հայեցողությամբ որոշելու ապահովագրվող ռիսկերի և հատուցման ծավալը:

Ապահովագրական հատուցումը քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց գույքին պատճառված վնասի դեպքում: Վնասների այս խմբի հատուցումը, ի տարբերություն նախորդ երկուսի, հաշվարկների տեսանկյունից առանձնակի բարդություն չի ներկայացնում, և էկոլոգիական ապահովագրության պոլիսի շրջանակներում հա-

¹ Տե՛ս **Քերմեյան Գ. Հ.**, նշվ. աշխ., էջ 96:

² Տե՛ս **Донцов С.Е., Глянцев В.В.**, Возмещение вреда по советскому законодательству. –М., 1990, էջ 196:

³ Ընդունվել է 05. 05. 1998թ., ուժի մեջ է մտել 01. 01. 1999թ., ՀՀՊՏ 1998. 08. 10/17(50):

տուցումը պետք է տրամադրվի ապահովագրական ընկերության կամ դատարանի կողմից պատճառված վնասի փաստը հաստատված համարելու դեպքում:

Ապահովագրական ծածկույթի չափը: Էկոլոգիական ապահովագրության շրջանակներում տրամադրվող ապահովագրական ծածկույթի չափը միանշանակ կարելի է համարել համակարգի արդյունավետության պայմաններից մեկը: Այդուհանդերձ, այստեղ մենք իհարկե խնդիր չենք դնում սահմանելու դրամական մեծություններ, այլ առավել կարևորում ենք որոշակի մոտեցումների հստակեցումը: Իսկ մինչ դրանց անցնելը որպես ելակետ ընդունենք այն ճշմարտությունը, որը անկախ ծածկույթի չափից՝ դրա վերին շեմը պետք է սահմանափակ լինի, այսինքն՝ ապահովագրական պայմանագիր կնքելու պահին պետք է սահմանվի ապահովագրական ծածկույթի առավելագույն չափ՝ երրորդ անձանց պատճառված վնասների հատուցման գծով ապահովագրողի համար անկանխատեսելի պարտավորությունների առաջացումը բացառելու, ինչպես նաև ապահովագրավճարները ճիշտ հաշվարկելու համար: Ընդ որում, ապահովագրավճարների չափը, հիմնվելով ռիսկերի վրա, պայմանավորում է նաև ապահովագրական ծածկույթի վերին շեմը¹:

Նշվածի հետ միաժամանակ առաջարկում ենք ընդունվելիք «Պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրության մասին» ՀՀ օրենքով ընդհանուր ծածկույթի սահմաններում նախատեսել նաև հետևյալ շեմերը.

1. ապահովագրության պայմանագրում ներառված բոլոր ռիսկերի գծով ապահովագրական ծածկույթի վերին շեմ պայմանագրի գործողության ողջ ընթացքում,
2. ապահովագրական ծածկույթի վերին շեմ ապահովագրված առանձին ռիսկերի գծով,
3. ապահովագրական ծածկույթի վերին շեմ յուրաքանչյուր ապահովագրական դեպքի համար,
4. ապահովագրական ծածկույթի վերին շեմ յուրաքանչյուր ապահովագրական դեպքի համար մեկ սուբյեկտին տրամադրվող հատուցման համար:

Մեր կողմից առաջարկվող վերոգրյալ պայմանների շարքը ապահովագրական ծածկույթի շեմը սահմանելու նպատակով կարելի է երկար շարունակել: Իրավաբանական գրականությունում ապահովագրական ծածկույթի առավելագույն շեմը սահմանափակելու մոտեցումը ևս չի վիճարկվում²: Այստեղ հարկ է նկատել, որ ՀՀ օրենսդրությանը ծանոթ է առավել վտանգի աղբյուրով պատճառված վնասի համար պատասխանատվության ապահովագրության դեպքում ծածկույթի առավելագույն շեմ սահմանելն առանձին վնասների համար, մասնավորապես՝ «Ավտոտրանսպորտային միջոցների օգտագործումից բխող պատասխանատվության պարտադիր ապահովագրության մասին» ՀՀ օրենքով³ սահմանվում են անձի մահվան, առողջությանը կամ երրորդ անձանց գույքին վնաս պատճառելու դեպքում ծածկույթի առավելագույն շեմ: Այստեղ հիմնական մոտեցումը և նպատակը ապահովագրական շուկան կանխատեսելի դարձնելն է՝ իհարկե հաշվի առնելով պատճառված վնասները համարժեք հատուցելու և միևնույն ժամանակ ողջամիտ ապահովագրավճարներ և ռիսկերի կառավարման արդյունավետ ծրագրեր իրականացնելու առաջնահերթութ-

¹ St' u Streamlining the Use of Economic Instruments of Environmental Policy in the Rostov Oblast, Russia, Final Project Report, EAP Task Force Secretariat, CCNM/ENV/EAP(2002)1, OECD, Paris, 2002, էջ 31:

² St' u Соотношение права иностранных инвестиций и экологического права: сборник статей / под ред. А.Алиева, С.Крупко, А. Трунка. – М.: Норма, 2012, էջեր 173-174:

³ Ընդունվել է 18.05.2010թ., ուժի մեջ է մտել 26.06.2010թ., ՀՀՊՏ 2010.06.16/26(760) Հոդ. 644:

յունը:

Ապահովագրական հատուցման կառուցակարգի քննարկման շրջանակներում կարևոր նշանակություն ունի նաև **հատուցում տրամադրելու ժամանակը**, քանի որ հաճախ դրանով են պայմանավորված անդառնալի հետևանքների կանխումը, ինչպես նաև ստեղծված իրավիճակի վատթարացումից խուսափելը:

Էկոլոգիական ապահովագրության շրջանակներում հատուցումները, որպես ընդհանուր կանոն, տրամադրվում են համապատասխան պահանջ ներկայացվելու դեպքում, որի դեպքում պետք է ապացուցվի, որ վնասները պատճառվել են պոլիսում ընդգրկված ապահովագրական պատահարի պատճառով, և այդ դեպքը տեղի է ունեցել պայմանագրի գործողության ընթացքում¹:

ԵՄ-ում էկոլոգիական ապահովագրության ինստիտուտի գործառնման շուրջ կեսդարյա փորձի արդյունքում ձևավորվել են ապահովագրական դեպքը հայտնաբերելու և դրա մասին ապահովագրողին հայտնելու ստանդարտ ժամկետներ: Եվ այսպես, շրջակա միջավայրի վթարային աղտոտման դեպքում ապահովագրական դեպքը պետք է հայտնաբերվի և արձանագրվի առավելագույնը 7 օրվա ընթացքում, և համապատասխան ծանուցում ներկայացվի ապահովագրողին հայտնաբերվելու օրվանից 30-45 օրվա ընթացքում: Նույնանման ժամկետներ սահմանված են նաև ԱՄՆ-ում²:

Առաջին հայացքից 30-45-օրյա ժամկետը կարող է բավականին երկար թվալ մանավանդ այն դեպքում, որ պատճառված վնասները կարող են ունենալ մեծ ծավալներ, և օպերատիվ արձագանքման խիստ անհրաժեշտություն լինի: Սակայն այս ժամկետները միանգամայն ողջամիտ են այն առումով, որ ապահովագրական դեպքի հետևանքով վնաս կրած երրորդ անձինք հաճախ կարող են տեղյակ չլինել ապահովագրի և ապահովագրողի միջև կնքված պայմանագրից և դրա պայմաններից, հատուցման եղանակներից և այլ նրբություններից, որոնք հիմնականում վերաբերում են ապահովագրության պայմանագրի կողմերին: Եվ քանի որ վնաս կրած անձինք տարբեր աղբյուրներից առավել արագ կարող են տեղեկանալ վնաս պատճառած սուբյեկտի վերաբերյալ, հետևաբար համապատասխան պահանջները ներկայացվում են ապահովագրի, որն էլ նշված ժամկետում հաշվետվությունը և ստացված հատուցման պահանջները ներկայացնում է ապահովագրողին: Իրավաբանական գրականությունում նշվում է, որ ապահովագրի համար հույժ կարևորություն ունեն ապահովագրական դեպքի հնարավորինս վաղ արձանագրումը, տուժած երրորդ անձանց պահանջների ստացումը և իրավիճակի համապատասխան գնահատականների հետ միասին ապահովագրական ընկերություններին դրանք ներկայացնելը³:

Իհարկե, այստեղ շատ կարևոր է պահանջներ ներկայացնելու իրավունքն առանձին դեպքերի համար նշված ժամկետի ավարտով չսահմանափակելը, քանի որ հաճախ վնասները կարող են ի հայտ գալ ամիսներ և նույնիսկ տարիներ անց: Միա-

¹ St' u Kyriaki Noussia. Environmental Pollution Liability and Insurance Law Ramifications in Light of the Deepwater Horizon Oil Spill. The Hamburg Lectures on Maritime Affairs 2009 & 2010. Volume 23 of the series Hamburg Studies on Maritime Affairs, Hamburg, 2010, էջ 160:

² St' u **Dan R. Anderson**. Development of Environmental Liability Risk Management and Insurance in the United States: Lessons and Opportunities Risk Management and Insurance Review. Volume 2, Issue 1, pages 1–23, July 1998, էջեր 12-13:

³ St' u **Spindel, N.W., Dore, M., Lichtenstein, M.D., Ricci, R.F., Stewart, J.I.** State environmental law handbook series, 7th ed., No. 48. Lowenstein Sandler, 2007, էջ 445:

Ժամանակ գտնում ենք, որ նպատակահարմար է չսահմանփակել վնաս կրած երրորդ անձանց իրավունքը հատուցման պահանջով դիմելու նաև ապահովագրողին: Սակայն բոլոր դեպքերում անհրաժեշտ է որպես հատուցում ստանալու պայման ամրագրել բարեխղճության սկզբունքը. հատկապես ուշ ի հայտ եկած վնասների դեպքում անհապաղ ծանուցել ապահովագրողին և/կամ ապահովագրողին: Ժամկետների պահպանումը հնարավորություն է տալիս նաև առավել հեշտությամբ և ճշգրիտ ստուգել պատճառական կապը ապահովագրական դեպքի և վնասների միջև:

Ինչպես արդեն նշվել է, ապահովագրավճարների հաշվարկման հիմքը ապահովագրվող ռիսկերի առանձնահատկություններն են, իսկ ապահովագրական ծածկույթի չափը ձևավորվում է՝ հիմք ընդունելով ապահովագրավճարները: Բնականաբար, ենթադրվում է, որ յուրաքանչյուր պայմանագրի շրջանակներում հաշվարկված ապահովագրական ծածկույթը պետք է բավարար լինի հատուցելու ապահովագրական դեպքի հետևանքով պատճառված բոլոր վնասները, այդ թվում՝ շրջակա միջավայրին, մարդկանց կյանքին և առողջությանը, քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց գույքին հասցված վնասները: Սակայն չի կարելի բացառել այն դեպքերը, երբ աղտոտման ծավալները և վրա հասած հետևանքները այնքան ընդգրկուն և լայնածավալ լինեն, որ դրանց գումարը գերազանցի ապահովագրական ծածկույթի վերին շեմը: Եվ այստեղ հարց է առաջանում, թե ինչ մոտեցում է անհրաժեշտ որդեգրել հասանելի ծածկույթի սահմաններում վնասների արդարացի հատուցումն ապահովելու համար, այլ կերպ ասած՝ որ վնասները պետք է համարվեն առաջնահերթ հատուցման ենթակա, և որոնք՝ երկրորդական:

Կարծում ենք՝ բացակայում է մարդու կյանքի և առողջության՝ որպես բարձրագույն արժեքների առաջնահերթության վերաբերյալ այլ կարծիք դիտարկելու անհրաժեշտությունը: Հետևաբար նշված վնասների հատուցումը միանշանակ պետք է կատարվի առաջնահերթության կարգով:

Միևնույն ժամանակ գտնում ենք, որ հատուկ քննարկման առարկա է շրջակա միջավայրին պատճառված վնասների հատուցման հերթի հարցը: Խնդիրն այն է, որ շրջակա միջավայրի վրա առանձին բացասական ազդեցությունները ժամանակին չկանխելն ու չչեզոքացնելը անխուսափելիորեն կարող են բերել նոր մարդկային կորուստների կամ զանգվածային հիվանդությունների: Հետևաբար կարծում ենք, որ նման գնահատում ունեցող վնասների հատուցումը ևս պետք է կատարվի առաջնահերթության կարգով՝ մարդկանց կյանքին և առողջությանը պատճառված վնասների հատուցման հետ միաժամանակ: Կասկածից վեր է, որ դրանք իրենց կարևորությամբ գրեթե նույնանում են:

Ինչ վերաբերում է շրջակա միջավայրի վրա այն բացասական ներգործություններին, որոնց հետևանքների վերացումը զիջում է հրատապությամբ, ապա դրանց հատուցումը կարող է տրամադրվել առաջին խմբում ընդգրկված վնասները լրիվ չափով հատուցելուց հետո, եթե դեռևս չի սպառվել ապահովագրական ծածկույթը:

Եվ երրորդ խմբում վերջապես ընդգրկված կլինեն քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց գույքին պատճառված վնասները, որոնք, անկասկած, իրենց կարևորությամբ և կենսական նշանակությամբ զիջում են առաջին երկուսին: Հետևաբար, այս դեպքում հատուցումը հնարավոր կլինի նախորդ հերթի վնասներն ամբողջությամբ հատուցելուց հետո միայն:

ОБОСНОВАНИЕ МЕХАНИЗМА СТРАХОВОГО ВОЗМЕЩЕНИЯ В РАМКАХ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО СТРАХОВАНИЯ, ВНЕДРЯЕМОГО В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

Егине Ахвердян

Преподаватель кафедры гражданского процессуального права ЕГУ

Настоящая статья посвящена анализу механизма страхового возмещения в рамках экологического страхования - с целью дальнейшего рассмотрения вопросов по его внедрению в нашей стране. Основываясь на состоянии действующего регулирования института возмещения вреда в Гражданском Кодексе РА и его основных принципов, автор предлагает установить специфическую последовательность возмещения экологического и опосредованного этим вреда жизни и здоровью людей, а также имуществу, с учетом особенностей страхового случая и вероятности расширения его последствий. В частности, разработан подход возмещения вреда в следующей последовательности: 1. вред, причиненный жизни и здоровью людей, а также существенный экологический вред, который в дальнейшем может привести к нанесению вреда жизни и здоровью, 2. вред, причиненный окружающей среде, и, 3. имущественный вред.

JUSTIFICATION OF THE REIMBURSEMENT MECHANISM IN THE CONTEXT OF ENVIRONMENTAL INSURANCE TO BE ENACTED IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

Heghine Hakhverdyan

Lecturer at the YSU Chair of Civil Procedure

This article is devoted to scrutinizing the mechanism of insurance reimbursement within the context of environmental insurance to be enacted in Armenia. Based on the current regulation of reimbursement of damages in the Civil Code of RA and the main principles underlying this mechanism, the author proposes specific sequence of reimbursement of damages, taking into consideration the peculiarities of insurance accident and possible enlargement of the impacts. In particular, an approach is elaborated to reimburse damages giving preference to: first, damages to human life and health, as well as severe damage to the environment which may lead to further damages caused to people, second, damages to the environment, and, third, material loss.

Բանալի բառերը՝ էկոլոգիական ապահովագրություն, ապահովագրական պատահար, ապահովագրական ծածկույթ, վնաս, հատուցում:

Ключевые слова: экологическое страхование, страховой случай, страховое покрытие, риск, вред, возмещение.

Key words: environmental insurance, insurance accident, insurance coverage, risk, damages, reimbursement.